

วิจัยเพื่อพัฒนาสังคม

RSDI News Letter : ปีที่ 7 ฉบับที่ 4 ประจำเดือนตุลาคม - ธันวาคม 2566

ดอนข่า หนองหญ้าปล้อง หวายหลิม การจัดการการท่องเที่ยวบนวิถี วัฒนธรรมข้าวและไหม

ดร.วิมลสิริ แสงกรด

วิทยาลัยปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น

ในปี 2561 กรมการพัฒนาชุมชนได้จัดสรรงบประมาณ เพื่อดำเนินการขับเคลื่อนโครงการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี โดยมีจุดประสงค์เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก ยกกระดับคุณภาพสินค้าผลิตภัณฑ์ OTOP เชื่อมโยงเส้นทางการท่องเที่ยวตามกระแส เมืองหลัก เมืองรอง และชุมชน รวมถึงการพัฒนาบุคลากร ผู้ประกอบการและผู้ที่เกี่ยวข้อง เพิ่มศักยภาพในการคิดเชิงสร้างสรรค์ และนำมาต่อยอดในการบริหารจัดการชุมชนและสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ ออกสู่ตลาด

สถาบันวิจัยเพื่อพัฒนาสังคม ร่วมกับ วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น นำนักศึกษา ลงพื้นที่เพื่อทำการสำรวจและออกแบบแนวทางการพัฒนาพื้นที่หมู่บ้านดอนข่า – หนองหญ้าปล้อง – หวายหลิม

ตามแนวทางของโครงการการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบนวิถีวัฒนธรรมข้าวและไหม จังหวัดขอนแก่น ซึ่ง นักศึกษาได้ลงพื้นที่สังเกตการณ์ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกับชุมชน ทั้ง 3 ชุมชน โดยมีผลสรุปจากการลงพื้นที่ ดังนี้ บ้านดอนข่า – เป็นชุมชนที่มีศักยภาพสูงในด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์หม่อนไหม โดยเฉพาะผ้าไหม มีการพัฒนา ตั้งแต่การเพาะเลี้ยงต้นหม่อน ตัวไหม การฟอกย้อม การทอ ไปจนถึงการผลิตสินค้าจากผ้าไหม ออกสู่ตลาด ได้รับ รางวัลมากมาย อีกทั้งมีการจัดกิจกรรมเพื่อให้คนที่เข้ามาเยี่ยมชม ดูงานได้ร่วมปฏิบัติจริง แต่กลับขาดการ สนับสนุนด้านโครงสร้างพื้นฐานจากภาครัฐ ได้แก่ ถนน อันเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งยวดในการเข้าถึงพื้นที่อย่าง สะดวกสบาย และมักจะเป็นตัวเลือกในการตัดสินใจลำดับต้นๆ ของนักท่องเที่ยวในการเลือกจุดหมายปลายทาง ทำให้กิจการภายในของชุมชนในด้านการจัดโฮมสเตย์ไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร รวมถึงการสร้างจิตสำนึกใน ความเป็นเจ้าของผลิตภัณฑ์ของชุมชน เนื่องจากคุ่มสุไชนั้นมีคุณทิว สุขโข และทีมงานบางส่วนที่ทำงานร่วมกัน และเวลาที่ได้รางวัลมา ไม่ได้มาในนามของชุมชน แต่เป็นในนามส่วนตัว อาจจะทำให้คนในชุมชนส่วนหนึ่งรู้สึกไม่ ได้อยากมีส่วนร่วมในการให้บริการ หรือการพัฒนามากนัก เพราะชื่อเสียงหรือผลประโยชน์ตกไปอยู่ที่ตัวบุคคล มากกว่าชุมชน

บ้านหนองหญ้าปล้อง – ความโดดเด่นหลักของชุมชนนี้ คือ กระบวนการการผลิตผลิตภัณฑ์จากไหมอีรี่ ตั้งแต่การเพาะเลี้ยงไปจนถึงการทอ ซึ่งไหมอีรี่นั้น มีความแตกต่างจากไหมพื้นเมืองที่ ปริมาณที่มากกว่า และ ความนุ่มของเส้นใย เนื่องจากไหมอีรี่นั้นถูกเลี้ยงด้วยใบมันสำปะหลัง ไม่ใช่ใบหม่อนแบบไหมพื้นเมือง ทำให้ผิว สัมผัสของเนื้อผ้าแตกต่างกัน ในปี 2549-2550 ได้มีความพยายามในการจัดทำโฮมสเตย์ แต่ไม่ประสบความสำเร็จ เนื่องจากมีอุปสรรคจากรถบรรทุกอ้อยที่เดินทางเข้าออกโรงงานน้ำตาลในบริเวณใกล้เคียง ที่สร้างมลภาวะทั้งทาง เสียงและทางอากาศให้กับชุมชนและนักท่องเที่ยว รวมทั้งขาดการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านการสัญจรที่ดี ทำให้ไม่เป็นที่ดึงดูดแก่นักท่องเที่ยว อย่างไรก็ตามคนในชุมชนก็ได้มีความพยายามในการพัฒนาต่อยอดผลิตภัณฑ์ จากหม่อนไหมด้วยตนเอง เช่น การทดลองหมักไวน์จากลูกหม่อน ซึ่งนักศึกษามีความสนใจและกระตือรือร้นใน การเรียนรู้ในเรื่องนี้มาก เพราะเป็นเรื่องแปลกใหม่จากที่อื่นๆ ที่เป็นเรื่องเกี่ยวกับผ้าไหม

บ้านหวายหลิม – จุดแข็งหลักของชุมชนบ้านหวายหลิม คือ การปลูกฝังความเป็นเจ้าของภูมิปัญญา มรดก ทางวัฒนธรรมให้แก่เยาวชนคนรุ่นหลัง มีการจัดตั้งชุมชนในโรงเรียนสวัสดิ์ ชื่อ “ชุมชนทายาทหม่อนไหม” ทำให้เกิดกระบวนการส่งต่อความรู้อย่างเป็นระบบ และมีการสืบสานอย่างยั่งยืน มีการพัฒนาต่อยอดผลิตภัณฑ์ จากกระบวนการผลิตไหม เช่น สบู่จากโปรตีนไหม อีกทั้งยังมีการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับวิถีข้าวอย่างเป็นรูปธรรม มากกว่าหมู่บ้านอื่นๆ มีจุดหมายต่อนักศึกษาได้สังเกตพบ คือ ต้นหมากบกใหญ่ คนในชุมชนอาจจะไม่ได้สังเกต หรือสนใจมากนัก อาจเนื่องมาจากความเคยชิน แต่สำหรับคนเมือง หรือคนต่างถิ่น ต้นไม้ใหญ่ตั้งสูงท่ามกลาง สวนเกษตรเป็นที่ดึงดูดใจอย่างยิ่ง ต้นหมากบกนี้ตั้งอยู่ในตำแหน่งที่ดีมีอาณาเขตรอบๆ ที่สามารถนำมาพัฒนา เป็นอีกจุดขายของหนึ่งชุมชนได้ ในปัจจุบันได้มีความพยายามเพิ่มจุดท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ในวัดเก่าแก่ของ ชุมชน โดยได้เชิญผู้เชี่ยวชาญทางโบราณคดีเข้ามาสำรวจยืนยันอายุของสิ่งปลูกสร้างและค้นคว้าประวัติความเป็น

มา เพื่อนำไปประชาสัมพันธ์ในอนาคต อย่างไรก็ตาม ชุมชนนี้ก็ยังขาดการสนับสนุนสาธารณูปโภคจำเป็นเหมือนสองชุมชนก่อนหน้านี้ คือ โครงสร้างการสัญจรเพื่อการเข้าถึงและเชื่อมต่อกับจุดท่องเที่ยวชุมชนอื่นๆ จากการลงพื้นที่สำรวจครั้งนี้จะเห็นปัญหาใหญ่ๆ 2 ประการ คือ ประการแรก ความไม่สมบูรณ์ หรือ ความขาดแคลนโครงสร้างพื้นฐานโดยเฉพาะถนน เพื่อการสัญจรเข้าไปในพื้นที่และเชื่อมต่อกับจุดท่องเที่ยวชุมชนต่างๆ ชุมชนอยู่ห่างไกลจากถนนหลัก และถนนรอง หรือถนนภายในชุมชน เสียหาย ไม่ว่าจะเกิดจากอายุการใช้งาน หรือจากรถบรรทุกที่สัญจรผ่านเป็นประจำ ความสะดวกสบายในการเดินทางนั้น ถือเป็นปัจจัยหลักในการเลือกสถานที่ท่องเที่ยวของผู้คน หากไม่ได้รับการพัฒนา ปัญหานี้ก็จะเป็นอุปสรรคใหญ่ของชุมชนในการทำให้กิจการการท่องเที่ยวที่เกี่ยวเนื่องประสบความสำเร็จ

ประการที่ 2 ความต่อเนื่องของโครงการ งบประมาณ การสนับสนุนจากภาครัฐ โดยมากเมื่อมีงบประมาณหรือโครงการลงมาพัฒนาชุมชนมักจะเกิดในช่วงระยะเวลาสั้นๆ เช่น 3 เดือน 6 เดือน หรือ 1 ปี หลังจากเสร็จสิ้นโครงการ เป็นส่วนน้อยที่มีการสานต่อโดยชุมชนเองอย่างตลอดรอดฝั่ง ส่วนมากไม่มีการสานต่อ รวมถึงชาวบ้านไม่มีความเชี่ยวชาญในการใช้ Social media ในการประชาสัมพันธ์ ไม่เกิดการรับรู้ในวงกว้าง ทำให้การลงทุนต่างๆ เช่น ศูนย์ OTOP ศูนย์การเรียนรู้ โฮมสเตย์ และอื่นๆ ถูกทิ้งร้างไป เป็นการสูญเสียโดยเปล่าประโยชน์ ไม่เห็นผลต่อเนื่องในระยะยาว

ข้อเสนอแนะจากการลงพื้นที่ มี 3 ประการ คือ ประการที่ 1 สอบถามความต้องการที่แท้จริงของชุมชนว่าแท้จริงแล้วชุมชนต้องการพัฒนาอะไร บางชุมชนต้องการพัฒนาองค์ความรู้ในการผลิตสินค้า บรรจุภัณฑ์ให้ได้มาตรฐานสวยงาม ไม่ได้ต้องการพัฒนาพื้นที่ของตนเองให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวเพราะรบกวนความสงบ หรือรบกวนวิถีชีวิตการทำงานของคนในชุมชน หรือในบางพื้นที่ ที่ตั้งของชุมชนนั้นไม่เอื้อต่อการเป็นสถานที่ท่องเที่ยวหรือไม่สามารถจัดกิจกรรมได้ ดังนั้นการรับฟังความคิดเห็น การลงสำรวจความต้องการจริงของคนในพื้นที่ก่อนที่จะมีการทำโครงการ หรือเลือกพื้นที่ในการพัฒนาจึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง เพื่อที่จะไม่ใช้งบประมาณหรือการลงทุนนั้นเสียเปล่า ประการที่ 2 ลดการลงทุนในด้านสิ่งปลูกสร้าง เน้นในเรื่องการพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ เช่น ไลน์ลูกหม่อน ไอศกรีมมัลเบอร์รี่ ครีมหรือสบู่จากน้ำมันข้าว พัฒนาบรรจุภัณฑ์ ตราสัญลักษณ์ ซึ่งสามารถทำโครงการร่วมกับมหาวิทยาลัย หรือส่วนราชการอื่นๆ ได้ รวมถึงการแสวงหาตลาดในการส่งออกทั้งในและนอกประเทศให้มากขึ้น และประการสุดท้าย หากต้องการให้ชุมชนประสบความสำเร็จในด้านการท่องเที่ยวจริงๆ ในระยะยาวควรมีการผลักดันให้เกิดโครงสร้างพื้นฐานที่สมบูรณ์ เพื่อเพิ่มความสะดวกสบายในการเข้าถึงและเชื่อมโยงกับพื้นที่การท่องเที่ยวอื่น ในเส้นทางที่ใกล้เคียงกัน

สืบสาน
ผ่านผญา
ส.ยานนท์

“วรรณกรรม กับ บัตรทองของข่อย”

๑. ลาวดี มีแต่ให้ ส่วนนางไอ ผัดไปนา
เรวตะ ตามหางัว อ้วนาง กะคางฮ้อง
คูลูปอง หมายหมั้น อ้วนาง มาเป็นคู่
ผาแดง ฮู้เรื่องเข้า กะเลยฟ้าว แล่นน้ำ

๒. ท้าวกาดำ ฟ้าวคอตเอา ดอกห่อผ้า เอ็นสั่งยาจำสวน
บ่คู่ควร นางรุณ คอบว่าบุญ แต่ปางก็
ศรีทนนี บุกม่น ตามหานาง ฮอดกลางป่า
มโนราห์ พ่วมสิลง เล่นน้ำ ได้บินเจ้ย เจ็ดหนี

๓. ยืนงวักพูน งวักพี จอมน้ำลี จั บปลาป็น
ตกลกลางคีน นอนนำโพน ง่าโดน โพนค้อ
กระยางรอ บุญสร้าง อาณิสงค์ เกิดชาติใหม่
สุดซาดา แก่นไท เพียรสร้าง ห่มศีล

๔. ฟังแล้ววิน ปานพี่น้อง ไซ้บัตรทอง เป็นทางผ่าน
เข้าโรงบาล ยามลัมเจ็บ ป่วยไข้ พอได้ใช้ ค่ารักษา
สุขภาพดี ถ้วนหน้า สร้างคุณค่า ว่าบัตรทอง
ตามครรลอง ของคนจน รักษาคน แม่นดีได้

๕. ดีปานใด บ่อจตุัน รัฐบาล ดอกยุคใหม่
เฮ็ดแนวใด บ่เคยถามพี่น้อง ว่าขัดข้อง อยู่บ่อนใด
เลิกบัตรทอง บีให้บีให้ไซ้ หาแนวใหม่ มารักษา
ปวงประชา ผู้จ้อยจน แลน-วน หายืมแบ็งค์

๖. ของกินแพง มาแข่งชำ ทนระกำ บ่เว้นหวาง
หลายชีวิต พ่วมอับปาง เหม็ดหนทาง หว่างดั้น
มันแสนกั้น อังมโน...นั่นแหละ

ความหมาย คือ สวัสดิการเกี่ยวกับการรักษาที่รัฐเคยจัดสรรให้กับภาคประชากรของประเทศ และพวกเขาก็ได้พึ่งพาสวัสดิการอันนี้มาจนทำให้คุณภาพชีวิตด้านสุขภาวะของเขาดีขึ้นมาเป็นลำดับ เป็นที่พึ่งด้านการรักษาพยาบาลของผู้มีรายได้น้อย พอมาวันหนึ่งรัฐได้เปลี่ยนนโยบายที่จะปรับเปลี่ยนระบบการให้สวัสดิการด้านนี้ใหม่ ทำให้ประชากรเกิดความทุกข์ วิตกกังวน.. อุปมาเหมือนตัวละครในวรรณกรรมอีสาน ที่ต้องลุกขึ้นมาเคลื่อนไหวยากู้เรื่องว่าผู้กำหนดชตากรรมของบ้านเมืองกำลังจะทำอะไรกับประชาชนของพวกเขา ขณะที่สถานะการณ์ความเป็นอยู่ของประชนในปัจจุบันยังลำบากกับปัญหาที่ไม่ได้รับการแก้ไข...

สถาบันวิจัยและพัฒนา
ศัพท
เพื่อ งาน พัฒนา

“ศัพทพัฒนา เพื่อชุมชน ท้องถิ่น และสังคม” ความมุ่งหมายเพื่อเผยแพร่
คำศัพท์ในวงการพัฒนาและวิชาการ เพื่อนำไปประยุกต์ใช้กับงานพัฒนา
และงานวิจัยเพื่อชุมชน

สมพันธ์ เตชะอธิก และคณะ

พิมพ์ 3 ครั้ง 2547/2548 และปรับปรุง 2558

การรับฟังความคิดเห็น

การยอมรับสิทธิของประชาชนในการมีส่วนร่วมและเป็นเจ้าของนโยบายและโครงการ
สาธารณะ ผลจากการรับฟังความคิดเห็นทำให้เกิดฉันทามติ การประนีประนอมอย่างมีข้อตกลง
ร่วมกัน (Consensus) และได้รับผลประโยชน์กับผู้มีส่วนร่วมได้เสียในลักษณะได้ประโยชน์ทุกฝ่าย
(Win Win)

ความหมาย

กตระบวนการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนในการกำหนดหรือตัดสินใจนโยบายและ
โครงการสาธารณะโดยผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต้องได้รับองค์ความรู้กระบวนการความคิดเห็นอย่าง

รอบคอบ และเปิดโอกาสให้ประชาชนได้แสดงความคิดเห็น ตัดสินใจอย่างอิสระ โดยไม่มีการ
ครอบงำจากบุคคลภายนอก

ตัวอย่าง

- การทำเหมืองแร่โปแตสจังหวัดอุดรธานี มีเวทีการรับฟังความคิดเห็นภาคประชาชน โดย
ตัวแทนบริษัททำเหมืองแร่ ตัวแทนนักวิชาการ ตัวแทนภาคประชาชนและนักธุรกิจ NGOs
ได้ร่วมกันให้ข้อมูลทางวิชาการ ความคิดเห็นที่หลากหลาย
- การสร้างทางลอดอุโมงค์สี่แยกสามเหลี่ยม ถนนมิตรภาพ มีการทำเวทีรับฟังความคิดเห็น
โดยสภาเมืองมีข้อเสนอให้ศึกษาผลกระทบทางด้านสิ่งแวดล้อมและความคิดเห็นของ
ประชาชนเพื่อประมวลความคิดเห็นให้รอบด้านว่าสามารถแก้ไขปัญหาวิกฤตจราจรได้หรือไม่
และนำไปสู่การแก้ไขปัญหาการวางระบบจราจรทั้งเมืองมากกว่าเน้นการก่อสร้างในจุด
ใดจุดหนึ่ง

การประยุกต์ใช้

- ภาครัฐและผู้มีอำนาจตัดสินใจควรยอมรับแนวทางและรูปแบบการจัดเวทีรับฟังความคิดเห็น
- ควรนำเอาข้อมูลการแสดงความคิดเห็นมาใช้ได้ทุกระดับตั้งแต่หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ
จังหวัด ประเทศ โดยเฉพาะนโยบายและโครงการสาธารณะ